

NACRT

Na osnovu člana 43 stav 1 tačka 1 alineja 1 Zakona o energetici ("Službeni list CG", br. 5/16, 51/17, 82/20 i 29/22) i člana 15 stav 1 tačka 3 Statuta Regulatorne agencije za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti ("Službeni list CG", broj. 135/21), Odbor Regulatorne agencije za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti, na sjednici od dd.mm.2022. godine, utvrdio je

METODOLOGIJU ZA UTVRĐIVANJE REGULATORNO DOZVOLJENOG PRIHODA I CIJENA ZA KORIŠĆENJE PRENSNOG SISTEMA ELEKTRIČNE ENERGIJE

I. OSNOVNE ODREDBE

Predmet i obim primjene

Član 1

- (1) Ovom metodologijom utvrđuju se uslovi, način i postupak utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena operatora prenosnog sistema (u daljem tekstu: operator), alokacija regulatorno dozvoljenog prihoda na korisnike sistema, elementi za obračun i način izračunavanja cijena po kojima se plaćaju usluge prenosa električne energije.
- (2) Cijene utvrđene na osnovu ove metodologije primjenjuju se na:
 - 1) proizvođače električne energije priključene na prenosni sistem kao korisnike prenosnog sistema za potrebe prenošenja proizvedene električne energije (g-komponenta), i
 - 2) ostale korisnike koje čine:
 - a) kupci čiji su objekti priključeni na prenosni sistem koje snabdijevaju snabdjevači na osnovu ugovora;
 - b) kupci samosnabdjevači čiji su objekti priključeni na prenosni sistem;
 - c) operatori distributivnih sistema;
 - d) operatori zatvorenih distributivnih sistema čiji su sistemi priključeni na prenosni sistem.
- (3) Cijene utvrđene na osnovu ove metodologije ne primjenjuju se na tranzit električne energije.

Principi

Član 2

Ova metodologija zasniva se na principima:

- 1) ravnoteže između interesa operatora i korisnika prenosnog sistema;
- 2) transparentnog i nediskriminatornog pristupa treće strane prenosnom sistemu;
- 3) korisnik plaća;
- 4) utvrđivanja cijena na transparentan i nepristrasan način na osnovu objektivnih i nediskriminatornih kriterijuma;
- 5) stvaranja povoljnih uslova za investiranje u prenosni sistem;
- 6) obezbjeđivanja da se energetska djelatnost koju obavlja operator kao javnu uslugu vrši na nediskriminatoran, transparentan i lako provjerljiv način;
- 7) podsticanja energetske i ekonomske efikasnosti;
- 8) podsticanja obavljanja energetske djelatnosti na način koji doprinosi smanjenju troškova poslovanja;
- 9) olakšavanja efikasne trgovine i konkurencije;
- 10) sprečavanja međusobnog subvencionisanja između pojedinih djelatnosti koje obavlja operator i između pojedinih korisnika ili grupa korisnika sistema; i
- 11) obezbjeđivanja održivosti prenosnog sistema.

Način regulacije cijene

Član 3

- (1) Kod utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda primjenjuje se hibridni regulatorni metod, kao vrsta ekonomske regulacije koja ima za cilj da ograniči dozvoljeni prihod operatora, stvori preduslove za poboljšanje kvaliteta i povećanje efikasnosti primjenjujući regulatorne periode koji su po pravilu duži od jedne godine, tokom kojih je operatoru dozvoljeno da zadrži uštede od smanjenja troškova poslovanja na koje može uticati, koje Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti (u daljem tekstu: Agencija) uzima u obzir prilikom utvrđivanja dozvoljenog prihoda za regulatorni period, uz podjelu rizika promjene energetske veličine između operatora i korisnika sistema.
- (2) Regulatorno dozvoljeni prihod ostvaruje se alokacijom elemenata regulatorno dozvoljenog prihoda na korisnike prenosnog sistema.

- (3) Cijena po kojoj se plaća korišćenje prenosnog sistema formira se po principu "poštanska marka" prema kojem, bez obzira na dužinu prenosnog puta, korisnici iz člana 1 stav 2 tačka 2 ove metodologije, plaćaju korišćenje prenosnog sistema po istim cijenama po kW i po istoj cijeni po kWh.
- (4) Proizvođači električne energije u Crnoj Gori priključeni na prenosni sistem plaćaju operatoru korišćenje prenosnog sistema po istoj cijeni po MW ukupne maksimalne raspoložive snage elektrana planirane energetske bilansom i po istoj cijeni po MWh proizvedene električne energije.

Izrazi

Član 4

- (1) Izrazi upotrijebljeni u ovoj metodologiji imaju značenje utvrđeno zakonom kojim se uređuje način obavljanja energetske djelatnosti (u daljem tekstu: Zakon).
- (2) U ovoj metodologiji se koriste izrazi koji imaju sljedeće značenje:
 - 1) **regulatorni period** čine jedna ili više kalendarskih godina za koje se utvrđuju regulatorno dozvoljeni prihod i cijene;
 - 2) **tekući regulatorni period** je regulatorni period u kojem se podnosi zahtjev za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena;
 - 3) **prethodni regulatorni period** je regulatorni period koji prethodi tekućem regulatornom periodu
 - 4) **prosječno trajanje prekida** (skraćenica **AIT** - **Average Interruption Time**) je opšti pokazatelj kvaliteta funkcionisanja prenosnog sistema definisan pravilima kojima se uređuje minimum kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom;
 - 5) **obračunski period** je vremenski period za koji se vrši obračun izvršenih usluga operatora, koji je, po pravilu, kalendarski mjesec;
 - 6) **godina podnošenja zahtjeva** je godina u kojoj operator podnosi zahtjev za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena i u kojoj Agencija utvrđuje regulatorno dozvoljeni prihod i cijene za regulatorni period, a, po pravilu, se podudara sa poslednjom godinom tekućeg regulatornog perioda i u indeksu formula se označava sa „t“;
 - 7) **ugovorena snaga** je ugovorena aktivna snaga sadržana u odgovarajućem aktu koji zaključuje korisnik sistema sa operatorom sistema;
 - 8) **priključna snaga** je odobrena aktivna priključna snaga sadržana u odgovarajućem aktu koji zaključuje korisnik sistema sa operatorom sistema;

- 9) **inflacija (I)** je projektovana inflacija u Crnoj Gori, koju objavljuje nadležna institucija;
- 10) **proporcionalni metod obračuna amortizacije** je metod prema kojem je godišnji trošak amortizacije po osnovnom sredstvu isti u toku vijeka trajanja sredstva.
- (3) Pri izračunavanju prema formulama u ovoj metodologiji, sve vrijednosti koje se izražavaju u procentima se dijele sa 100.

Trajanje regulatornog perioda

Član 5

Trajanje regulatornog perioda Agencija utvrđuje posebnom odlukom najkasnije do 1. marta godine u kojoj se podosi zahtjev za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda.

II. REGULATORNO DOZVOLJENI PRIHOD

Elementi regulatorno dozvoljenog prihoda

Član 6

- (1) Regulatorno dozvoljeni prihod (u daljem tekstu: prihod), koji se ostvaruje obavljanjem energetske djelatnosti na godišnjem nivou RDP_{t+n} , izračunava se primjenom sljedeće formule i iskazuje u eurima, (€):

$$RDP_{t+n} = TP_{t+n} + A_{t+n} + PS_{t+n} - K_{t+n}$$

gdje su elementi:

- TP_{t+n} - troškovi poslovanja za energetske djelatnosti iz člana 7 ove metodologije,
- A_{t+n} - amortizacija utvrđena za regulatorne potrebe iz člana 12 ove metodologije,
- PS_{t+n} - povrat na sredstva iz člana 13 ove metodologije,
- K_{t+n} - korekcije po osnovu odstupanja ostvarenih energetske i finansijske veličine od utvrđenih izračunate u skladu sa pravilima kojima se uređuje način vršenja korekcija,
- n - 1,2, ..., k
- k - broj godina regulatornog perioda.

- (2) Elementi iz stava 1 ovog člana utvrđuju se u godini t za svaku godinu regulatornog perioda.
- (3) Regulatorno dozvoljeni prihod koji se transponuje u cijene RDP_{t+n}^{TUT} izračunava se primjenom

sljedeće formule i iskazuje se u eurima (€):

$$\mathbf{RDP}_{t+n}^{\text{TUT}} = (\mathbf{RDP}_{t+n} - \mathbf{OP}_{t+n}) * (\mathbf{1} + \mathbf{FK}_{t+n})$$

gdje je:

\mathbf{RDP}_{t+n} - regulatorno dozvoljeni prihod iz stava 1 ovog člana;

\mathbf{OP}_{t+n} - ostali prihodi iz člana 16 ove metodologije;

\mathbf{FK}_{t+n} - faktor za kvalitet iz stava 4 ovog člana.

- (4) Faktor za kvalitet \mathbf{FK}_{t+n} kvantifikuje nivo ostvarenog kvaliteta u posljednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci i izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{FK}_{t+n} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m \mathbf{Q}_{t-i}$$

gdje je:

$i=1, \dots, m$;

m - broj godina tekućeg regulatornog perioda;

\mathbf{Q}_{t-i} - parametar kvaliteta u posljednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci, koji se izračunava primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{Q}_{t-i} = \begin{cases} 0,02; & \frac{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{ost}}}{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{cilj}}} < 0,85 \\ -0,2 \cdot \left(\frac{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{ost}}}{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{cilj}}} - 0,95 \right); & 0,85 \leq \frac{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{ost}}}{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{cilj}}} < 0,95 \\ 0; & 0,95 \leq \frac{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{ost}}}{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{cilj}}} \leq 1,05 \\ -0,2 \cdot \left(\frac{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{ost}}}{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{cilj}}} - 1,05 \right); & 1,05 < \frac{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{ost}}}{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{cilj}}} \leq 1,15 \\ -0,02; & \frac{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{ost}}}{\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{cilj}}} > 1,15 \end{cases}$$

$\mathbf{AIT}_{t-i}^{\text{cilj}}$ - ciljna vrijednost opšteg indikatora kvaliteta za posljednju godinu prethodnog regulatornog perioda i sve godine tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci, koja je utvrđena pravilima kojima se uređuje kvalitet isporuke i snabdijevanja električnom energijom;

AIT_{t-1}^{ost} - ostvarena vrijednost opšteg indikatora kvaliteta u posljednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci, izračunata u skladu sa pravilima kojima se uređuje kvalitet isporuke i snabdijevanja električnom energijom.

Troškovi poslovanja za energetska djelatnost

Član 7

- (1) Troškovi poslovanja za energetska djelatnost obuhvataju tehno-ekonomski opravdane troškove koji su u funkciji obavljanja energetske djelatnosti, utvrđene za svaku regulatornu godinu.
- (2) Troškovi poslovanja za energetska djelatnost utvrđuju se na osnovu dokumentacije iz člana 32 ove metodologije i dokumentacije i podataka kojima raspolaže Agencija.
- (3) Operator je dužan da troškove poslovanja evidentira u skladu sa regulatornim kontnim planom i iste dokazuje računovodstvenom dokumentacijom i evidencijama koje se vode u skladu sa zakonom kojim je uređeno računovodstvo, računovodstvenim standardima koji se primjenjuju u Crnoj Gori i računovodstvenim politikama operatora.
- (4) Kod utvrđivanja prihoda, u troškove poslovanja ne uključuju se:
 - 1) kazne koje izriču nadležni organi, kao i kamate na odložena, neizvršena i druga plaćanja koja se odnose na neizvršavanje obaveza iz zaključenih ugovora,
 - 2) troškovi po osnovu naknade šteta, koji su posledica propusta operatora,
 - 3) troškovi po osnovu finansijskih kompenzacija isplaćenih u skladu sa pravilima kojima se uređuje kvalitet isporuke i snabdijevanja električnom energijom,
 - 4) troškovi koji nijesu u funkciji obavljanja energetske djelatnosti.
- (5) Za potrebe utvrđivanja prihoda i radi stvaranja uslova za povećanje efikasnosti troškovi poslovanja se dijele na:
 - 1) troškove poslovanja na koje se može uticati,
 - 2) troškove poslovanja na koje se djelimično može uticati, i
 - 3) troškove poslovanja na koje se ne može uticati.

Troškovi poslovanja na koje se može uticati

Član 8

- (1) Troškovi poslovanja na koje se može uticati \mathbf{TPu}_{t+n} obuhvataju troškove zarada, naknada zarada i ostale lične rashode, troškove materijala, troškove proizvodnih usluga, nematerijalne troškove osim troškova poreza, doprinosa i reprezentacije i ostale rashode.
- (2) Ako je suma ukupnih troškova poslovanja na koje se može uticati u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda, za koje postoje konačni podaci, ostvarena u iznosu manjem od sume utvrđenih, troškovi iz stava 1 ovog člana za prvu godinu regulatornog perioda utvrđuju se primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{TPu}_{t+1} = \left\{ \frac{1}{m} * \sum_{i=1}^m \mathbf{TPu}_{t-i}^{os} + \frac{1}{2} * \left(\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m \mathbf{TPu}_{t-i}^{ut} - \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m \mathbf{TPu}_{t-i}^{os} \right) \pm \mathbf{Z}_s \right\} * (\mathbf{1} + \mathbf{I}_{t+1} - \mathbf{X}) \pm \mathbf{Z}_j$$

gdje je:

- \mathbf{TPu}_{t+1} - ukupni troškovi poslovanja na koje se može uticati utvrđeni za prvu godinu regulatornog perioda,
- \mathbf{TPu}_{t-i}^{os} - ostvareni troškovi poslovanja na koje se može uticati u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci,
- \mathbf{TPu}_{t-i}^{ut} - utvrđeni troškovi poslovanja na koje se može uticati u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci,
- \mathbf{I}_{t+1} - projektovana inflacija, (%)
- \mathbf{X} - faktor efikasnosti,
- \mathbf{Z}_s - trajna promjena troškova poslovanja na koje se može uticati nastala usled promjena zakona, kao i uticaja realizacije investicija na koje je Agencija dala saglasnost, u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci, u odnosu na utvrđene troškove u odnosnim godinama. Sastoji se od zbira parametra \mathbf{Z}_s^{tz} koji se odnosi na troškove zarada, naknada zarada i ostale lične rashode i parametra \mathbf{Z}_s^0 koji se odnosi na troškove materijala, troškove proizvodnih usluga, nematerijalne troškove osim troškova poreza, doprinosa i reprezentacije i ostale rashode. (€)
- \mathbf{Z}_j - jednokratna promjena troškova na koje se može uticati nastala usljed više sile, odnosno okolnosti koje operator nije mogao predvidjeti, spriječiti i

kontrolisati, u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci, u odnosu na utvrđene troškove u odnosnim godinama, (€)

m - broj godina tekućeg regulatornog perioda.

(3) Parametar Z_s iz stava 2 ovog člana predlaže operator, a utvrđuje Agencija na sljedeći način:

1) parametar Z_s^{tz} koji se odnosi na troškove zarada, naknada zarada i ostale lične rashode utvrđuje se primjenom sljedeće formule:

$$Z_s^{tz} = \sum FTE^{akt} * PZ^u$$

gdje je:

FTE^{akt} - ostvareni dodatni radni angažman (*full-time equivalent*) koji se kreće od 0 do 1, prikazan po aktivnostima koje su zahtijevale dodatni angažman zaposlenih, a koje su uslovljene promjenom zakona i/ili realizacijom investicija na koje je Agencija dala saglasnost;

PZ^u - prosječni godišnji trošak zarada po zaposlenom utvđen za poslednju godinu prethodnog regulatornog perioda i sve godine tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci.

2) parametar Z_s^0 koji se odnosi na troškove materijala, troškove proizvodnih usluga, nematerijalne troškove osim troškova poreza, doprinosa i reprezentacije i ostale rashode utvrđuje se kao razlika između prosjeka ostvarenih troškova u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda, za koje postoje konačni podaci, i prosjeka utvrđenih troškova u odnosnim godinama, za svaku kategoriju troškova pojedinačno.

(4) Parametar Z_j iz stava 2 ovog člana predlaže operator, a utvrđuje Agencija na osnovu podataka, obrazloženja i dokumentacije dostavljene u postupku utvrđivanja prihoda.

(5) Ako je suma ukupnih troškova poslovanja u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci, ostvarena u iznosu većem od sume utvrđenih, troškovi iz stava 1 ovog člana za prvu godinu regulatornog perioda utvrđuju se na osnovu sljedeće formule:

$$TPu_{t+1} = (TPu_t^{ut} \pm Z_s) * (1 + I_{t+1} - X) \pm Z_j$$

gdje je:

TPu^{ut} - utvrđeni ukupni troškovi poslovanja na koje se može uticati za godinu podnošenja zahtjeva za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena.

- (6) Troškovi iz stava 1 ovog člana za drugu godinu regulatornog perioda utvrđuju se primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{TPu}_{t+2} = (\mathbf{TPu}_{t+1} \mp \mathbf{Z}_j) * (\mathbf{1} + \mathbf{I}_{t+2} - \mathbf{X})$$

- (7) Troškovi iz stava 1 ovog člana za treću i svaku narednu godinu regulatornog perioda utvrđuju se primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{TPu}_{t+n} = \mathbf{TPu}_{t+n-1} * (\mathbf{1} + \mathbf{I}_{t+n} - \mathbf{X})$$

gdje je:

n - 3, ..., k

k - broj godina regulatornog perioda.

- (8) Faktor efikasnosti iz st. 2, 5, 6 i 7 ovog člana izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{X} = \mathbf{X}_1 + \mathbf{X}_2$$

gdje je:

X₁ - mjera neefikasnosti koji se izračunava primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{X}_1 = \frac{\mathbf{TPu}^{os}}{\mathbf{TPu}^{ut}} * \frac{\mathbf{1}}{\mathbf{100}}$$

gdje

je:

TPu^{os} - prosječno ostvareni troškovi poslovanja na koje se može uticati u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci,

TPu^{ut} - prosječno utvrđeni troškovi poslovanja na koje se može uticati za poslednju godinu prethodnog regulatornog perioda i sve godine tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci,

X₂ - mjera efikasnosti postignuta primjenom novih tehnologija i iznosi 0,005.

- (9) U slučaju iz stava 2 ovog člana faktor efikasnosti jednak je mjeri efikasnosti postignutoj primjenom novih tehnologija **X₂** i iznosi 0,005.

(10) Troškovi iz stava 1 ovog člana koji se transponuju u cijene izračunavaju na sljedeći način:

$$\mathbf{TPu}_{t+n}^{\mathbf{TUT}} = \mathbf{TPu}_{t+n} * (\mathbf{1} - \alpha)$$

$$\alpha = \frac{1}{2} * \frac{\mathbf{MK}_{os}^{\mathbf{P12}} - \mathbf{MK}_{os}^{\mathbf{P2}}}{\mathbf{MK}_{os}^{\mathbf{P12}}}$$

gdje je:

- $\mathbf{TPu}_{t+n}^{\mathbf{TUT}}$ - troškovi poslovanja na koje se može uticati koji se transponuju u cijene, (€)
- \mathbf{TPu}_{t+n} - utvrđeni troškovi poslovanja na koje se može uticati,
- α - parametar za ravnomjernu podjelu rizika promjene energetske veličine (snage) između operatora i korisnika sistema,
- $\mathbf{MK}_{os}^{\mathbf{P2}}$ - prosjek ostvarenih snaga ostalih korisnika iz člana 1 stav 2 tačka 2 ove metodologije računat na osnovu prosječnih maksimalnih snaga na godišnjem nivou ostvarenih u svim godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci (MW),
- $\mathbf{MK}_{os}^{\mathbf{P12}}$ - prosjek ostvarenih snaga računat na osnovu prosječnih maksimalnih snaga na godišnjem nivou ostvarenih u dvanaestogodišnjem periodu koji prethodi prvoj godini tekućeg regulatornog perioda, isključujući godine sa najvećom i najmanjom ostvarenom maksimalnom snagom, (MW).

Troškovi poslovanja na koje se djelimično može uticati

Član 9

- (1) Troškovi poslovanja na koje se djelimično može uticati \mathbf{TPg}_{t+n} obuhvataju trošak za nabavku električne energije za pokrivanje opravdanih gubitaka u prenosnom sistemu (u daljem tekstu: troškovi opravdanih gubitaka).
- (2) Troškovi opravdanih gubitaka izračunavaju se primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{TPg}_{t+n} = \mathbf{Ce}_{t+n}^{\mathbf{ut}} * \frac{\mathbf{g}_p}{\mathbf{100} - \mathbf{g}_p} * \mathbf{E}_{t+n}^{\mathbf{os}}$$

gdje je:

- $\mathbf{Ce}_{t+n}^{\mathbf{ut}}$ - utvrđena cijena električne energije za pokrivanje opravdanih gubitaka, (€/MWh)
- \mathbf{g}_p - opravdana stopa gubitaka u prenosnom sistemu, (%)

E_{t+n}^{os} - količina električne energije planirana energetske bilansom za svaku kalendarsku godinu regulatornog perioda za isporuku iz prenosnog sistema na mjestima isporuke ostalim korisnicima iz člana 1 stav 2 tačka 2 ove metodologije. Količina električne energije operatora distributivnog sistema se izračunava na osnovu veličina iz energetske bilansa kao zbir količina električne energije za potrebe distributivnih kupaca i pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu, umanjeno za količine električne energije proizvedene u objektima priključenim na distributivni sistem, (MWh)

n - 1, 2, ..., k

k - broj godina regulatornog perioda.

- (3) Opravdanu stopu gubitaka u prenosnom sistemu iz stava 2 ovog člana za svaku godinu regulatornog perioda Agencija utvrđuje uzimajući u obzir rezultate studije gubitaka, revidovane i ažurirane u skladu sa Zakonom, koju je operator dužan da dostavi uz zahtjev za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena iz člana 32 ove metodologije.
- (4) Studija iz stava 3 ovog člana obavezno treba da sadrži: prikaz postojećeg stanja, mjere i dinamiku dostizanja nivoa gubitaka utvrđenog u studiji za posmatrani period, kao i sredstva potrebna za te namjene.
- (5) Ako operator ne dostavi studiju gubitaka iz stava 2 ovog člana opravdana stopa gubitaka utvrđuje se na osnovu:
 - 1) ostvarenih gubitaka u prenosnom sistemu g_{ost} (%), koji nastaju usljed prenosa električne energije za potrebe domaće potrošnje, koji ne uključuju gubitke po osnovu tranzita i izračunavaju se primjenom sljedeće formule:

$$g_{ost} = \frac{(1 - g^{tr}) * G^P}{E^{isp} + (1 - g^{tr}) * G^P} * 100$$

gdje je:

g^{tr} - koeficijent koji odražava učešće gubitaka nastalih usljed tranzita energije u ukupnim gubicima u prenosnom sistemu, koji se utvrđuje kao prosjek za tri godine koje prethode godini podnošenja zahtjeva za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, na osnovu podataka dobijenih po osnovu realizacije Ugovora o kompenzaciji i poravnanju (ITC),

G^P - ukupni gubici u prenosnom sistemu, utvrđeni kao razlika ukupne energije koja uđe u prenosni sistem i energije koja izađe iz prenosnog sistema, izračunati kao prosjek ostvarenja za tri godine koje prethode godini podnošenja zahtjeva za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, (MWh)

E^{isp} - električna energija isporučena iz prenosnog sistema na mjestima isporuke ostalim korisnicima iz člana 1 stav 2 tačka 2 ove metodologije, koja se utvrđuje kao prosjek za tri godine koje prethode godini podnošenja zahtjeva za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, (MWh)

- 2) ostvarenja gubitaka za tri godine koje prethode godini podnošenja zahtjeva za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena i njihovog obrazloženja od strane operatora,
- 3) ostvarenih investicija za tri godine koje prethode godini podnošenja zahtjeva za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena i planiranih investicija za regulatorni period u cilju smanjenja gubitaka, obrazložene u planu razvoja prenosnog sistema, koji je odobrila Agencija.

(6) Cijena električne energije za pokrivanje opravdanih gubitaka za svaku godinu regulatornog perioda Ce^{ut} izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$Ce^{ut} = \frac{C_{t-1}^{DT} + \sum_{n=1}^k \frac{1}{3 * k} * (2 * C_{t+n}^b + C_{t+n}^p)}{2}$$

gdje je:

C_{t-1}^{DT} - prosječna ponderisana cijena električne energije koju je dominantni trgovac sa crnogorskog tržišta ostvario u godini koja prethodi godini podnošenja zahtjeva,

C_{t+n}^b - tromjesečni prosjek cijena godišnjih fjučersa band energije, za godinu t+n, objavljenih na dnevnom nivou u avgustu, septembru i oktobru u godini podnošenja zahtjeva na berzi u Budimpešti – Hungarian Derivative Energy Exchange (HUDEX)¹,

C_{t+n}^p - tromjesečni prosjek cijena godišnjih fjučersa peak energije, za godinu t+n, objavljenih na dnevnom nivou u avgustu, septembru i oktobru u godini podnošenja zahtjeva na berzi u Budimpešti – Hungarian Derivative Energy Exchange (HUDEX)²,

n - 1, 2, ...k

k - broj godina regulatornog perioda.

¹ Izvor: <https://hudex.hu/en/market-data/power/daily-data#year>

² Izvor: <https://hudex.hu/en/market-data/power/daily-data#year>

Troškovi poslovanja na koje se ne može uticati

Član 10

- (1) Troškovi poslovanja na koje se ne može uticati $TPnu_{t+n}$ izračunavaju se primjenom sljedeće formule i iskazuju u eurima, (€):

$$TPnu_{t+n} = Tp_{t+n} + Tpb_{t+n} + Tmu_{t+n} + Tžs_{t+n} + Tot_{t+n} + T_{t+n}^{NEMO} + To_{t+n}$$

gdje je:

- Tp_{t+n} - troškovi koji se odnose na poreze na nepokretnosti, takse i naknade u skladu sa zakonom,
- Tpb_{t+n} - troškovi utvrđeni u skladu sa metodologijom kojom se uređuje pružanje pomoćnih usluga i usluga balansiranja,
- Tmu_{t+n} - troškovi koji nastaju na osnovu međunarodnih ugovora,
- $Tžs_{t+n}$ - troškovi za zaštitu životne sredine,
- Tot_{t+n} - troškovi koji se odnose na naknadu za rad operatora tržišta,
- T_{t+n}^{NEMO} - troškovi koji nastaju povezivanjem tržišta dan-unaprijed i unutardnevnih tržišta koje operator prenosnog sistema električne energije pokriva nominovanom operatoru tržišta električne energije,
- To_{t+n} - ostali troškovi poslovanja na koje se ne može uticati u skladu sa zakonom,
- n - 1, 2, ..., k
- k - broj godina regulatornog perioda.

- (2) Troškovi usluga prekogranične dodjele kapaciteta, koji čine dio troškova koji nastaju na osnovu međunarodnih ugovora, utvrđuju se uzimajući u obzir opciju dodjele kapaciteta koja ispunjava neophodne tehničke zahtjeve i koja ima najpovoljniji uticaj na korisnike prenosnog sistema.
- (3) Operator je dužan da dostavi analizu raspoloživih opcija dodjele kapaciteta iz stava 2 ovog člana, koja sadrži detaljno obrazloženje mogućnosti realizacije usluga prekogranične dodjele kapaciteta, prednosti i nedostatke opcija i njihov uticaj ponuda na troškove poslovanja, prihod i cijene za korišćenje prenosnog sistema električne energije.
- (4) Ostali troškovi poslovanja na koje se ne može uticati u skladu sa zakonom iz stava 1 ovog člana obuhvataju i troškove poreza na dobit pravnih lica koji se utvrđuju kao proizvod utvrđenog povrata na sredstva iz člana 13 ove metodologije i stope poreza na dobit utvrđene zakonom kojim se uređuje porez na dobit pravnih lica koja se primjenjuje na iznos dobiti koja je jednaka utvrđenom povratu na sredstva.

- (5) Troškovi iz st. 1 i 2 ovog člana utvrđuju se na osnovu dokumentacije iz člana 32 ove metodologije i dokumentacije i podataka kojima raspolaže Agencija.

Troškovi neenergetske djelatnosti

Član 11

- (1) Troškovi poslovanja, amortizacija i povrat na sredstva, koji su zajednički za obavljanje energetske i neenergetske djelatnosti, alociraju se na djelatnosti na osnovu objektivnih i transparentnih pravila (ključevi), koja na predlog operatora utvrđuje Agencija.
- (2) Ako za neenergetsku djelatnost nije moguće izvršiti obračun troškova iz stava 1 ovog člana, dio prihoda od neenergetske djelatnosti, alociran na ovu djelatnost po ključu, koji na predlog operatora utvrđuje Agencija, uključuje se u ostale prihode iz člana 16 ove metodologije.
- (3) Predlog ključeva iz st. 1 i 2 ovog člana, sa ekonomskom analizom na osnovu koje su predloženi, operator dostavlja Agenciji u postupku odobravanja obavljanja neenergetske djelatnosti.

Trošak amortizacije

Član 12

- (1) Trošak amortizacije za regulatornu godinu utvrđuje se na osnovu:
 - 1) nabavne vrijednosti osnovnih sredstava koja su u funkciji na kraju godine $t+n-2$ iz posljednje procjene vrijednosti imovine operatora prihvaćene od strane Agencije uključujući osnovna sredstva nabavljena iz donacija i osnovna sredstva stavljena u upotrebu do kraja godine $t+n-2$ koja su odobrena od strane Agencije u postupku davanja saglasnosti na investicione planove,
 - 2) korisnog vijeka upotrebe osnovnih sredstava, i
 - 3) primjene proporcionalnog metoda amortizacije.
- (2) Korisni vijek upotrebe osnovnih sredstava određuje se na osnovu tehničkog i ekonomskog vijeka upotrebe različitih grupa osnovnih sredstava, koji je korišćen u posljednjoj procjeni prihvaćenoj od strane Agencije.

Povrat na sredstva

Član 13

- (1) Povrat na sredstva PS_{t+n} je dio prihoda koji se ostvaruje po osnovu uloženog kapitala i izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$PS_{t+n} = ROS_{t+n} * SPK$$

gdje je:

ROS_{t+n} - regulatorna osnova sredstava iz člana 14 ove metodologije, (€)

SPK - stopa povrata na kapital iz člana 15 ove metodologije, (%)

n - 1, 2, ..., k

k - broj godina regulatornog perioda.

- (2) Povrat na sredstva utvrđen u skladu sa stavom 1 ovog člana, Agencija može rasporediti po godinama regulatornog perioda na način kojim se obezbjeđuje stabilnost cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije i poštovanje principa iz člana 2 tačka 1 ove metodologije.

Regulatorna osnova sredstava

Član 14

- (1) Regulatorna osnova sredstava ROS_{t+n} je vrijednost sredstava u odnosu na koju se računa povrat na sredstva za regulatornu godinu, a izračunava se primjenom sljedeće formule i iskazuje u eurima, (€):

$$ROS_{t+n} = OS_{t+n-2}^{net} + In_{t+n} + RK_{t+n}$$

gdje je:

OS_{t+n-2}^{net} - neto vrijednost osnovnih sredstava na kraju godine, utvrđena na osnovu posljednje procjene prihvaćene od strane Agencije, uključujući neto vrijednost osnovnih sredstava stavljenih u upotrebu do kraja godine t+n-2 koja su odobrena od strane Agencije u postupku davanja saglasnosti na investicione planove,

In_{t+n} - investicije za regulatornu godinu,

RK_{t+n} - radni kapital za regulatornu godinu,

n - 1, 2, ..., k

k - broj godina regulatornog perioda.

- (2) Za svaku godinu regulatornog perioda iz neto vrijednosti osnovnih sredstava OS_{t+n-2}^{net} isključuje se vrijednost sredstava koja nijesu odobrena od strane Agencije u postupku davanja saglasnosti na investicione planove, vrijednost sredstava stavljenih van upotrebe i vrijednost sredstava nabavljenih putem kapitalnog doprinosa (poklon, donacija i druga bespovratna sredstva).
- (3) Za regulatorni period nakon izvršene procjene vrijednosti osnovnih sredstava, neto vrijednost tih sredstava utvrđuje se na sljedeći način:
- 1) Ako je dokumentacija o izvršenoj procjeni dostavljena Agenciji najmanje šest mjeseci prije podnošenja zahtjeva iz člana 32 ove metodologije, neto vrijednost osnovnih sredstava za prvu godinu regulatornog perioda je neto vrijednost koju Agencija utvrdi na osnovu procjene.
 - 2) Ako je dokumentacija o izvršenoj procjeni dostavljena Agenciji u roku koji je kraći od šest mjeseci prije podnošenja zahtjeva iz člana 32 ove metodologije ili Agencija ne izvrši procjenu prije donošenja odluke po zahtjevu iz razloga na koje ne može uticati, neto vrijednost osnovnih sredstava za regulatorni period je neto vrijednost sredstava utvrđena na osnovu posljednje procjene prihvaćene od strane Agencije.
- (4) Vrijednost investicija iz stava 1 ovog člana izračunava se na sljedeći način i iskazuje u eurima, (€):

$$In_{t+n} = In_{t+n-1}^{oa}$$

gdje je:

In_{t+n-1}^{oa} - vrijednost osnovnih sredstava čije je stavljanje u upotrebu planirano za godinu $t+n-1$, a koja su odobrena od strane Agencije u postupcima davanja saglasnosti na investicione planove i odnose se na projekte od zajedničkog interesa za Zajednicu i projekte od uzajamnog interesa.

- (5) Vrijednost investicija iz stava 4 ovog člana, za svaku godinu regulatornog perioda, umanjuje se za vrijednost investicija koje se finansiraju iz kapitalnih doprinosa.
- (6) Zbir vrijednosti osnovnih sredstava koja su postala dio prenosnog sistema električne energije u skladu sa zaključenim ugovorima o otkupu i programom otkupa infrastrukture na koji je Agencija dala saglasnost i vrijednosti investicija iz stava 5 ovog člana, ne može biti veći od maksimalnog dozvoljenog rasta osnovnih sredstava utvrđenog od strane organa državne uprave nadležnog za poslove finansija, ako je odluka o tome donijeta.
- (7) U regulatornu osnovu sredstava je uključen radni kapital koji predstavlja sredstva neophodna za nesmetano tekuće poslovanje operatora.

- (8) Za svaku godinu regulatornog perioda radni kapital će se utvrditi u iznosu 1/12 utvrđenih troškova poslovanja iz člana 7 ove metodologije.

Stopa povrata na kapital

Član 15

- (1) Stopa povrata na kapital **SPK** utvrđuje se za svaku godinu regulatornog perioda kao ponderisani prosjek troška kapitala **PPTK_{t+n}**, koji uključuje trošak vlasničkog kapitala i trošak pozajmljenog kapitala, ponderisanih prema njihovom udjelu u ukupnom kapitalu operatora, a koji se izračunava primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{PPTK}_{t+n} = (\mathbf{VK}_{\mathbf{UDIO}} * \mathbf{SP}_{\mathbf{VK}}) + (\mathbf{D}_{\mathbf{UDIO}} * \mathbf{SP}_{\mathbf{PK}} * (1 - \mathbf{SP}_t))$$

gdje je:

PPTK_{t+n} - ponderisani prosječni trošak kapitala (nominalni, poslije oporezivanja), (%)

SP_{VK} - stopa povrata na vlasnički kapital (nominalna), (%)

VK_{UDIO} - vlasnički kapital kao udio ukupnog kapitala,

SP_{PK} - stopa povrata na pozajmljeni kapital (nominalna), (%)

D_{UDIO} - pozajmljeni kapital kao udio ukupnog kapitala,

SP_t - stopa poreza na dobit pravnih lica.

- (2) Stopa povrata na vlasnički kapital (nominalna, poslije oporezivanja) **SP_{VK}** izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$\mathbf{SP}_{\mathbf{VK}} = \mathbf{rf} + \beta * \mathbf{PRRT} + \mathbf{PRZ}$$

gdje je:

rf - stopa oslobođena rizika (nominalna), (%)

β - beta kompanije,

PRRT - premija rizika razvijenog tržišta,

PRZ - premija rizika zemlje, (%).

- (3) Elementi formule iz stava 2 ovog člana izračunavaju se na osnovu parametara sa tržišta kapitala u Crnoj Gori, a ukoliko to nije moguće, na osnovu parametara sa razvijenih tržišta iz izvora navedenih u st. 4, 6,7 i 8 ovog člana.
- (4) Ako se stopa oslobođena rizika **rf** ne može utvrditi na osnovu parametara raspoloživih u Crnoj Gori (državne obveznice emitovane u godini koja prethodi godini podnošenja zahtjeva sa rokom dospjeća od deset godina), ova stopa će biti jednaka prosječnoj godišnjoj stopi

prinosa na njemačke državne obveznice za godinu koja prethodi godini podnošenja zahtjeva sa rokom dospjeća od deset godina, koju objavljuje Evropska centralna banka (ECB).³

- (5) Izuzetno od stava 4 ovog člana, ako je prosječna godišnja stopa prinosa na njemačke državne obveznice za godinu koja prethodi godini podnošenja zahtjeva sa rokom dospjeća od deset godina, koju objavljuje Evropska centralna banka (ECB), niža od nule, stopa oslobođena rizika **rf** iz stava 2 ovog člana je jednaka nuli.
- (6) Beta kompanije β predstavlja rizik kompanije poređen sa rizikom ukupnog tržišta, a izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$\beta = \beta_{bd} * \left(1 + \frac{D_{UDIO}}{VK_{UDIO}} \right)$$

gdje je:

β_{bd} - prosječna beta energetske kompanije na tržištima u razvoju, računata bez duga, koju objavljuje Stern univerzitet u Njujorku⁴

$\frac{D_{UDIO}}{VK_{UDIO}}$ - odnos pozajmljenog i vlasničkog kapitala utvrđen na 50:50.

- (7) Premija rizika razvijenog tržišta **PRRT** je premija rizika kapitala (S&P 500 indeks), koju objavljuje Stern univerzitet u Njujorku.⁵
- (8) Premija rizika zemlje **PRZ** jednaka je premiji za rizik od neplaćanja zemlje, pomnoženoj koeficijentom volatilnosti tržišta kapitala u zemljama u razvoju, koju objavljuje Stern univerzitet u Njujorku.⁶
- (9) Stopa povrata na pozajmljeni kapital **SPpk** utvrđuje se kao trogodišnji ponderisani prosjek kamatnih stopa ugovorenih na aktivna dugoročna kreditna zaduženja mrežnih operatora u Crnoj Gori na kraju godine t-1, t-2 i t-3.

Ostali prihodi

Član 16

- (1) Ostali prihodi od energetske djelatnosti su prihodi po osnovu realizacije međunarodnih ugovora, prihodi po osnovu aukcije prekograničnih kapaciteta, prihodi od donacija, premija,

³ Izvor: <http://www.ecb.int/stats/money/long/html/index.en.html>

⁴ Izvor: <http://www.stern.nyu.edu/~adamodar/pc/datasets/betaemerg.xls>

⁵ Izvor: <http://www.stern.nyu.edu/~adamodar/pc/datasets/ctryprem.xls>

⁶ Izvor: <http://www.stern.nyu.edu/~adamodar/pc/datasets/ctryprem.xls>

subvencija i sl, prihodi od naplate štete, prihodi po osnovu naknade za priključnu snagu, prihodi ili dio prihoda od neenergetske djelatnosti ako nije moguće izvršiti razdvajanje troškova koji su zajednički za pružanje tih djelatnosti, kao i drugi prihodi koji nijesu posebno specificirani, a mogu se pojaviti u poslovanju, čiji su pripadajući troškovi priznati prilikom utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda.

- (2) Prihodi iz stava 1 ovog člana utvrđuju se na osnovu dokumentacije iz člana 32 ove metodologije i dokumentacije i podataka kojima raspolaže Agencija.

III. OBEZBJEĐENJE REGULATORNO DOZVOLJENOG PRIHODA

Korišćenje prenosnog sistema

Član 17

- (1) Korišćenje prenosnog sistema obuhvata angažovanje prenosnog sistema i pokrivanje opravdanih gubitaka.
- (2) Prihod operatora iz člana 6 stav 3 ove metodologije obezbjeđuje se naplaćivanjem usluge korišćenja prenosnog sistema od korisnika iz člana 1 stav 2 ove metodologije po:
- 1) cijenama kojima se nadoknađuju troškovi za angažovanje prenosnog kapaciteta i
 - 2) cijenama kojima se nadoknađuju troškovi opravdanih gubitaka.

Troškovi za korišćenje prenosnog sistema koji se transponuju u cijene

Član 18

- (1) Troškovi za korišćenje prenosnog sistema koji se transponuju u cijene obuhvataju troškove za angažovanje prenosnog sistema (kapaciteta) (\mathbf{TAK}_{t+n}^{TUT}) i troškove opravdanih gubitaka \mathbf{TPg}_{t+n}^{TUT} .
- (2) Troškovi za angažovanje prenosnog kapaciteta koji se transponuju u cijene (\mathbf{TAK}_{t+n}^{TUT}) iz stava 1 ovog člana, izračunavaju se na osnovu troškova amortizacije, povrata na sredstva, troškova poslovanja na koje se može uticati iz člana 8 stav 10 ove metodologije i troškova poslovanja na koje se ne može uticati, umanjeno za ostale prihode i naknadu za rad operatora tržišta, uz primjenu odgovarajućih korekcija navedenih kategorija troškova i prihoda i faktora za kvalitet iz člana 6 stav 4 ove metodologije.
- (3) Troškovi opravdanih gubitaka iz stava 1 ovog člana izračunavaju se na osnovu troškova na koje se djelimično može uticati iz člana 9 ove metodologije, uz primjenu korekcije troškova gubitaka utvrđene u skladu sa pravilima kojima se uređuje način utvrđivanja korekcija i faktora za kvalitet iz člana 6 stav 4 ove metodologije.

- (4) Troškovi iz st. 2 i 3 ovog člana raspoređuju se na:
- 1) proizvođače električne energije priključene na prenosni sistem iz člana 1 stav 2 tačka 1 ove metodologije ($\mathbf{TK}_{t+n}^{\text{Proiz}}$) i
 - 2) ostale korisnike iz člana 1 stav 2 tačka 2 ove metodologije ($\mathbf{TK}_{t+n}^{\text{Kup}}$).
- (5) Dio troškova poslovanja na koje se može uticati i na koje se ne može uticati ($\mathbf{TAK}_{t+n}^{\text{Popex-}}$) i dio troškova gubitaka ($\mathbf{TPg}_{t+n}^{\text{Proiz}}$) iz člana 20 ove metodologije raspoređuju se na proizvođače električne energije priključene na prenosni sistem po aktivnoj energiji.
- (6) Dio troškova amortizacije i povrata na sredstva ($\mathbf{TAK}_{t+n}^{\text{Pcapex}}$) iz člana 20 ove metodologije raspoređuju se na proizvođače električne energije priključene na prenosni sistem po maksimalno raspoloživoj aktivnoj snazi proizvodnog objekta.
- (7) Dio troškova iz stava 2 ovog člana ($\mathbf{TAK}_{t+n}^{\text{Kup}}$) raspoređuju se na ostale korisnike prenosnog sistema iz člana 1 stav 2 tačka 2 ove metodologije po aktivnoj snazi.
- (8) Pri izračunavanju troškova iz stava 1 ovog člana korekcije ne obuhvataju korekciju fakturisane realizacije, već se uzima u obzir u skladu sa članom 23 i članom 25 stav 2 ove metodologije.

Troškovi poslovanja, povrata na sredstva i troškovi amortizacije koji se transponuju u cijene

Član 19

- (1) Troškovi za angažovanje prenosnog kapaciteta iz člana 18 stav 2 ove metodologije se transponuju u cijene na sljedeći način:
- 1) Troškovi poslovanja na koje se može uticati i na koje se ne može uticati koji se transponuju u cijene ($\mathbf{TAK}_{t+n}^{\text{opex-}}$) izračunavaju se na osnovu sljedeće formule:

$$\mathbf{TAK}_{t+n}^{\text{opex-}} = ((\mathbf{TPu}_{t+n} * (1 - \alpha) + \mathbf{TPnu}_{t+n} - \mathbf{Tot}_{t+n}) - \mathbf{K}_{t+n}^{\text{TPnu-}} - (\mathbf{OP}_{t+n}^- - \mathbf{K}_{t+n}^{\text{OP-}})) * (1 + \mathbf{FK}_{t+n})$$

gdje je:

- \mathbf{TPu}_{t+n} - utvrđeni troškovi poslovanja na koje se može uticati, iz člana 8 ove metodologije,
- \mathbf{TPnu}_{t+n} - utvrđeni troškovi poslovanja na koje se ne može uticati, iz člana 10 ove metodologije,
- \mathbf{Tot}_{t+n} - utvrđeni troškovi koji se odnose na naknadu za rad operatora tržišta, iz člana 10 ove metodologije,
- α - parametar utvrđen u skladu sa članom 8 stav 10 ove metodologije,

- K_{t+n}^{TPnu-} - korekcije troškova poslovanja na koje se ne može uticati, osim korekcija troškova koji se odnose na naknadu za rad operatora tržišta, utvrđene u skladu sa pravilima kojima se reguliše način utvrđivanja korekcija,
- OP_{t+n}^- - utvrđeni ostali prihodi iz člana 16 ove metodologije, osim prihoda po osnovu alokacije kapaciteta,
- K_{t+n}^{OP-} - korekcija ostalih prihoda osim prihoda po osnovu alokacije kapaciteta.
- FK_{t+n} - faktor za kvalitet iz člana 6 stav 4 ove metodologije.

2) Troškovi amortizacije i povrat na sredstva koji se transponuju u cijene (TAK_{t+n}^{capex}) izračunavaju se na osnovu sljedeće formule:

$$TAK_{t+n}^{capex} = ((PS_{t+n} - K_{t+n}^{PS}) + (A_{t+n} - K_{t+n}^A) - (OP_{t+n}^{ak} - K_{t+n}^{OPak})) * (1 + FK_{t+n})$$

gdje je:

- PS_{t+n} - utvrđeni povrat na sredstva iz člana 13 ove metodologije,
- A_{t+n} - utvrđeni troškovi amortizacije iz člana 12 ove metodologije,
- K_{t+n}^{PS} - korekcija povrata na sredstva, utvrđena u skladu sa pravilima kojima se reguliše način utvrđivanja korekcija,
- K_{t+n}^A - korekcije troškova amortizacije, utvrđena u skladu sa pravilima kojima se reguliše način utvrđivanja korekcija,
- OP_{t+n}^{ak} - utvrđeni ostali prihodi po osnovu alokacije kapaciteta,
- K_{t+n}^{OPak} - korekcija ostalih prihoda u dijelu prihoda po osnovu alokacije kapaciteta.
- FK_{t+n} - faktor za kvalitet iz člana 6 stav 4 ove metodologije..

(2) Troškovi opravdanih gubitaka koji se transponuju u cijene iz člana 18 stav 3 ove metodologije (TPg_{t+n}^{TUT}) izračunavaju se na osnovu sljedeće formule:

$$TPg_{t+n}^{TUT} = (TPg_{t+n} - K_{t+n}^{TPg}) * (1 + FK_{t+n})$$

gdje je:

- TPg_{t+n} - utvrđeni troškovi gubitaka iz člana 9 ove metodologije,
- K_{t+n}^{TPg} - korekcije troškova gubitaka, utvrđene u skladu sa pravilima kojima se reguliše način utvrđivanja korekcija.
- FK_{t+n} - faktor za kvalitet iz člana 6 stav 4 ove metodologije.

IV. ALOKACIJA TROŠKOVA ZA KORIŠĆENJE PRENOSNOG SISTEMA

Troškovi za korišćenje prenosnog kapaciteta koji se alociraju na proizvođače

Član 20

Troškovi iz člana 18 stav 4 tačka 1 ove metodologije, koji se alociraju na proizvođače TK_{t+n}^{Proiz} , izračunavaju se primjenom sljedeće formule:

$$TK_{t+n}^{Proiz} = TAK_{t+n}^{Popex-} + TAK_{t+n}^{Pcapex} + TPg_{t+n}^{Proiz}$$

gdje je:

- TAK_{t+n}^{Popex-} - dio troškova poslovanja na koje se može uticati i na koje se ne može uticati, iz člana 21 ove metodologije, koji se alocira na proizvođače, (€)
- TAK_{t+n}^{Pcapex} - dio troškova amortizacije i povrata na sredstva, iz člana 22 ove metodologije, koji se alocira na proizvođače, (€)
- TPg_{t+n}^{Proiz} - dio troškova opravdanih gubitaka iz člana 27 stav 1 ove metodologije koji se alocira na proizvođače, (€).

Dio troškova poslovanja na koje se može uticati i na koje se ne može uticati koji se alociraju na proizvođače

Član 21

Dio troškova iz člana 19 stav 1 ove metodologije za regulatornu godinu, koji pokrivaju proizvođači (TAK_{t+n}^{Popex-}), izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$TAK_{t+n}^{Popex-} = TAK_{t+n}^{opex-} * K_{t+n}^{Popex-}$$

gdje je:

- K_{t+n}^{Popex-} - koeficijent koji odražava obavezu proizvođača za upravljanje, eksploataciju i održavanje sredstava operatora, a izračunava se na osnovu sljedeće formule:

$$K_{t+n}^{Popex-} = \frac{E_{t+n}^{proiz}}{E_{t+n}^{proiz} + E_{t+n}^{os}}$$

- E_{t+n}^{proiz} - proizvodnja električne energije za regulatornu godinu, planirana energetske bilansom za svaku godinu regulatornog perioda, (MWh)

- E_{t+n}^{os} - električna energija, planirana energetske bilansom za svaku godinu regulatornog perioda za isporuku iz prenosnog sistema na mjestima isporuke ostalim korisnicima, (MWh).

Dio troškova amortizacije i povrata na sredstva koji se alociraju na proizvođače

Član 22

- (1) Dio utvrđene amortizacije i povrata na sredstva sistema iz člana 19 stav 1 tačka 2 ove metodologije za regulatornu godinu, koji pokrivaju proizvođači (TAK_{t+n}^{Pcapex}) izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$TAK_{t+n}^{Pcapex} = K_{t+n}^{Pcapex} * TAK_{t+n}^{capex}$$

gdje je:

- K_{t+n}^{Pcapex} - faktor učešća proizvođača u pokrivanju dijela utvrđenih kapitalnih troškova za korišćenje kapaciteta prenosnog sistema, (%)
- TAK_{t+n}^{capex} - troškovi amortizacije i povrat na sredstva koji se transponuju u cijene iz člana 19 stav 1 tačka 2 ove metodologije, (€).

- (2) Faktor K_{t+n}^{Pcapex} iz stava 1 ovog člana izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$K_{t+n}^{Pcapex} = \frac{\left(\sum V_{ikdv_{t+n}} * \frac{E_{t+n}^{proiz}}{E_{t+n}^{proiz} + E_{t+n}^{os}} + \sum V_{dvel_{t+n}} + \sum V_{tsikdv_{t+n}}^{prem} + \sum V_{tsdvel_{t+n}}^{prem} \right)}{V_{t+n}^{dv} + V_{t+n}^{ts}}$$

gdje je za svaku trafostanicu operatora:

- $V_{ikdv_{t+n}}$ - vrijednost postojećeg interkonektora na kraju godine t+n-2, kao i vrijednost novog interkonektora čije je stavljanje u upotrebu planirano za godinu t+n-1, (€)
- $V_{dvel_{t+n}}$ - vrijednost postojećeg priključnog dalekovoda elektrane na kraju godine t+n-2, kao i vrijednost novog priključnog dalekovoda elektrane čije je stavljanje u upotrebu planirano za godinu t+n-1 u trafostanici operatora, (€)
- $V_{tsikdv_{t+n}}^{prem}$ - dio ukupne vrijednosti odnosno trafostanice prenosnog sistema na kraju godine t+n-2 srazmjern učešću prenosne moći priključenog interkonektora u ukupnoj prenosnoj moći svih dalekovoda priključenih u toj trafostanici, (€)
- $V_{tsdvel_{t+n}}^{prem}$ - dio ukupne vrijednosti odnosno trafostanice prenosnog sistema na kraju godine t+n-2 srazmjern učešću prenosne moći priključnog dalekovoda

elektrane u ukupnoj prenosnoj moći svih dalekovoda priključenih u toj trafostanici, (€)

- V_{t+n}^{dv} - ukupna vrijednost dalekovoda u prenosnom sistemu Crne Gore na kraju godine $t+n-2$, kao i vrijednost dalekovoda čije je stavljanje u upotrebu planirano za godinu $t+n-1$, (€)
- V_{t+n}^{ts} - ukupna vrijednost trafostanica u prenosnom sistemu Crne Gore na kraju godine $t+n-2$, kao i vrijednost trafostanica čije je stavljanje u upotrebu planirano za godinu $t+n-1$, (€).

- (3) Ako je u jednoj trafostanici priključeno više interkonektora i/ili više priključnih dalekovoda elektrana i ako će u toj trafostanici shodno planu investicija biti priključeni novi dalekovodi čija će se vrijednost aktivirati u toku regulatornog perioda, faktor iz stava 2 ovog člana izračunava se uzimajući u obzir prenosnu moć svakog od tih dalekovoda.

Cijene za korišćenje prenosnog sistema koju plaćaju proizvođači

Član 23

Cijene za korišćenje prenosnog sistema koju plaćaju proizvođači izračunavaju se primjenom sljedećih formula:

$$Cke_{t+n}^{Proiz} = \frac{(TAK_{t+n}^{Popex-} + TPg_{t+n}^{Proiz} - K_{t+n}^{FReProiz} * (1 + FK_{t+n}))}{E_{t+n}^{Proiz}}$$

$$Cks_{t+n}^{Proiz} = \frac{1}{12} * \frac{(TAK_{t+n}^{Pcapex} - K_{t+n}^{FRsProiz} * (1 + FK_{t+n}))}{MK_{t+n}^{Proiz}}$$

gdje je:

- Cke_{t+n}^{Proiz} - cijena za korišćenje prenosnog sistema za proizvođače koja se naplaćuje po aktivnoj električnoj energiji, (€/MWh)
- Cks_{t+n}^{Proiz} - cijena za korišćenje prenosnog sistema za proizvođače koja se naplaćuje po maksimalno raspoloživoj aktivnoj snazi, (€/MW/mjesec)
- TPg_{t+n}^{Proiz} - dio troškova opravdanih gubitaka koje pokrivaju proizvođači iz člana 27 ove metodologije
- $K_{t+n}^{FReProiz}$ - korekcija fakturisane realizacije koja se odnosi na proizvođače u dijelu odstupanja proizvedene električne energije proizvodnih objekata u odnosu na plan, izvršene u skladu sa pravilima kojima se reguliše način utvrđivanja korekcija, (€)

- $K_{t+n}^{FRsProiz}$ - korekcija fakturisane realizacije koja se odnosi na proizvođače, nastala uslijed odstupanja maksimalno raspoloživih aktivnih snaga proizvodnih objekata u odnosu na plan, izvršene u skladu sa pravilima kojima se reguliše način utvrđivanja korekcija, (€)
- E_{t+n}^{proiz} - planirana proizvodnja električne energije za regulatornu godinu, (MWh)
- MK_{t+n}^{Proiz} - maksimalno raspoloživa snaga svih proizvodnih objekata priključenih na prenosni sistem, (MW)
- FK_{t+n} - faktor za kvalitet iz člana 6 stav 4 ove metodologije,
- n - 1, 2, ..., k
- k - broj godina regulatornog perioda.

Troškovi za angažovanje prenosnog kapaciteta koji se alociraju na ostale korisnike

Član 24

Troškovi iz člana 18 stav 7 ove metodologije, koji se alociraju na ostale korisnike TAK_{t+n}^{Kup} izračunavaju se primjenom sljedeće formule:

$$TAK_{t+n}^{Kup} = TAK_{t+n}^{TUT} - TAK_{t+n}^{Popex-} - TAK_{t+n}^{Pcapex}$$

gdje je:

- TAK_{t+n}^{TUT} - troškovi za angažovanje prenosnog kapaciteta koji se transponuju u cijene iz člana 18 stav 2 ove metodologije, (€)
- TAK_{t+n}^{Popex-} - troškovi poslovanja za energetska djelatnost iz člana 21 ove metodologije koji se alociraju na proizvođače, (€)
- TAK_{t+n}^{Pcapex} - dio kapitalnih troškova poslovanja za energetska djelatnost iz člana 22 ove metodologije koji se alociraju na proizvođače, (€).

Cijena za angažovanje prenosnog kapaciteta za ostale korisnike

Član 25

- (1) Troškovi iz člana 24 ove metodologije TAK_{t+n}^{Kup} alociraju se na ostale korisnike na osnovu proporcionalnog učešća priključne snage pojedinačnog korisnika priključenog na prenosni sistem u sumi priključnih snaga ostalih korisnika.
- (2) Cijena za angažovanje prenosnog kapaciteta za ostale korisnike izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$Ck_{t+n} = \frac{1}{12} * \frac{(TAK_{t+n}^{kup} + (Tot_{t+n} - K_{t+n}^{FRos}) * (1 + FK_{t+n}))}{MK_{t+n}}$$

gdje je:

- TAK_{t+n}^{kup} - dio troškova koje pokrivaju ostali korisnici, koji se alociraju po aktivnoj snazi, (€)
- Tot_{t+n} - troškovi koji se odnose na naknadu za rad operatora tržišta, (€)
- K_{t+n}^{FRos} - korekcija fakturisane realizacije koja se odnosi na ostale korisnike, (€) i
- MK_{t+n} - suma priključnih snaga ostalih korisnika, (MW).
- FK_{t+n} - faktor za kvalitet iz člana 6 stav 4 ove metodologije.

- (3) Za svrhe obračuna troškova angažovanja prenosnog kapaciteta kupcima, cijena iz stava 2 ovog člana se primjenjuje na priključnu snagu.

Troškovi opravdanih gubitaka u prenosnom sistemu

Član 26

Troškovi opravdanih gubitaka, alociraju se na proizvođače električne energije priključene na prenosni sistem i ostale korisnike iz člana 1 stav 2 tačka 2 ove metodologije.

Dio troškova opravdanih gubitaka u prenosnom sistemu za proizvođače

Član 27

- (1) Dio troškova opravdanih gubitaka koje pokrivaju proizvođači (TPg^{Proiz}) izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$TPg_{t+n}^{Proiz} = \frac{(G_{t+n}^{Pdv} + G_{t+n}^{Pts})}{G_{t+n}^P} * TPg_{t+n}^{TUT}$$

gdje je:

- G_{t+n}^{Pdv} - dio gubitaka u dalekovodima za koje naknadu plaćaju proizvođači (MWh),
- G_{t+n}^{Pts} - dio gubitaka u transformacijama za koje naknadu plaćaju proizvođači (MWh),
- G_{t+n}^P - ukupni gubici u prenosnom sistemu (MWh),
- TPg_{t+n}^{TUT} - troškovi gubitaka koji se transponuju u cijene, utvrđeni u skladu sa članom 19 stav 2 ove metodologije (€).

- (2) Količina opravdanih gubitaka u prenosu za koju naknadu plaćaju proizvođači alocira se na dalekovode i transformacije prenosnog sistema korišćenjem podataka iz studije gubitaka iz člana 9 stav 3 ove metodologije, na osnovu:
- 1) iznosa ili procentualnog učešća gubitaka u dalekovodima 400 kV, 220 kV i 110 kV u opravdanim gubicima,
 - 2) iznosa ili procentualnog učešća gubitaka u transformacijama 400/x kV/kV, 220/x kV/kV i 110/x kV/kV u opravdanim gubicima.
- (3) Izuzetno od stava 2 ovog člana, ako operator ne dostavi studiju gubitaka iz člana 9 stav 3 ove metodologije, količina opravdanih gubitaka u prenosu za koju naknadu plaćaju proizvođači alocira se na dalekovode i transformacije prenosnog sistema korišćenjem posljednjih dostupnih podataka iz ranijih studija uzimajući u obzir promjenu strukture dalekovoda i transformatora koje operator dostavlja uz detaljno tehničko obrazloženje.
- (4) Dio gubitaka u dalekovodima (G_{t+n}^{Pdv}), za koje naknadu plaćaju proizvođači, izračunava se:
- 1) u iznosu 100% izračunatih gubitaka u dalekovodima 220 kV i 110 kV, ako su tim dalekovodima elektrane povezane na dio prenosnog sistema sa malim potrošačkim konzumom (konzum sjevernog dijela elektroenergetskog sistema Crne Gore),
 - 2) u iznosu 100% izračunatih gubitaka u interkonektoru 220 kV, ako su elektrane tim interkonektorom povezane na susjedni sistem,
 - 3) u iznosu 100% izračunatih gubitaka u dalekovodima 220 kV i 110 kV, ako su elektrane povezane na prenosni sistem tim dalekovodom u "T" spoju.
 - 4) u iznosu izračunatih gubitaka, na koji se primjenjuje koeficijent $\frac{E_{t+n}^{proiz}}{E_{t+n}^{proiz} + E_{t+n}^{os}}$ za:
 - a) unutarsistemske dalekovode 400 kV i 220 kV,
 - b) priključne 110 kV dalekovode elektrana, ako su elektrane povezane tim dalekovodima na dio prenosnog sistema sa većim potrošačkim konzumom (konzumi središnjeg i južnog dijela elektroenergetskog sistema Crne Gore),
 - c) interkonektore 400 kV i 220 kV.
- (5) Dio gubitaka u transformacijama (G_{t+n}^{Pts}), za koje naknadu plaćaju proizvođači, izračunava se u iznosu izračunatih gubitaka na koji se primjenjuje koeficijent $\frac{E_{t+n}^{proiz}}{E_{t+n}^{proiz} + E_{t+n}^{os}}$ za:
- 1) transformacije 400/x kV/kV i 220/x kV/kV,
 - 2) transformacije 110/x kV/kV ako imaju priključne dalekovode elektrana a locirane su u dijelu prenosnog sistema sa većim potrošačkim konzumom (konzumi središnjeg i južnog dijela elektroenergetskog sistema Crne Gore).

Cijena opravdanih gubitaka u prenosnom sistemu za ostale korisnike

Član 28

(1) Cijena gubitaka koju plaćaju ostali korisnici $C_{g_{t+n}}^{os}$, izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$C_{g_{t+n}}^{os} = \frac{TP_{g_{t+n}}^{os}}{E_{t+n}^{os}}$$

gdje je:

$$TP_{g_{t+n}}^{os} = TP_{g_{t+n}}^{TUT} - TP_{g_{t+n}}^{Proiz}$$

- $TP_{g_{t+n}}^{TUT}$** - troškovi opravdanih gubitaka u prenosnom sistemu iz člana 19 stav 2 ove metodologije, (€)
- $TP_{g_{t+n}}^{Proiz}$** - troškovi gubitaka koje plaćaju proizvođači električne energije priključeni na prenosni sistem, (€)
- E_{t+n}^{os}** - električna energija planirana energetske bilansom za isporuku ostalim korisnicima, (MWh)
- n** - 1, 2, ..., k
- k** - broj godina regulatornog perioda.

(2) Niža i viša tarifa za aktivnu energiju za pokrivanje opravdanih gubitaka određuje se na osnovu cijene iz stava 1 ovog člana $C_{g_{t+n}}^{os}$ prema sljedećoj formuli:

$$NTg = \frac{C_{g_{t+n}}^{os}}{Ant + ROvn * Avt}$$
$$VTg = ROvn * NTg$$

gdje je:

- NTg** - niža dnevna tarifa za aktivnu energiju, (€/kWh)
- VTg** - viša dnevna tarifa za aktivnu energiju, (€/kWh)
- $C_{g_{t+n}}^{os}$** - cijena gubitaka koju plaćaju ostali korisnici, (€/kWh)
- Ant** - učešće aktivne električne energije planirane energetske bilansom za isporuku ostalim korisnicima tokom trajanja niže dnevne tarife, u ukupnoj isporučenoj električnoj energiji, (%)
- Avt** - učešće aktivne električne energije planirane energetske bilansom za isporuku ostalim korisnicima tokom trajanja više dnevne tarife, u ukupnoj isporučenoj električnoj energiji, (%)

ROvn - relativni odnos više i niže dnevne tarife za aktivnu energiju.

- (3) Odnos između tarifnih stavova za električnu energiju utrošenu u višoj i nižoj dnevnoj tarifi ne može biti veći od 3:1.

Tarife za aktivnu energiju

Član 29

- (1) U zavisnosti od doba dana isporuke električne energije utvrđuju se dvije tarife za aktivnu energiju za energiju gubitaka:
- 1) viša dnevna tarifa za aktivnu energiju, i
 - 2) niža dnevna tarifa za aktivnu energiju.
- (2) Viša dnevna tarifa za aktivnu energiju primjenjuje se na količinu električne energije isporučenu tokom obračunskog perioda od 7 h do 23 h u periodu kada se koristi zimsko računanje vremena, a od 08 h do 24 h u periodu kada se koristi ljetnje računanje vremena.
- (3) Niža dnevna tarifa za aktivnu energiju primjenjuje se na količinu električne energije isporučene tokom obračunskog perioda od 23 h do 07 h narednog dana u periodu kada se koristi zimsko računanje vremena, a od 00 do 08 h u periodu kada se koristi ljetnje računanje vremena.
- (4) Niža dnevna tarifa za aktivnu energiju primjenjuje se na količinu električne energije isporučene nedjeljom pod uslovom da je takvo mjerenje obezbijeđeno.
- (5) Uklopni satovi dvotarifnih brojila električne energije su stalno podešeni po srednjeevropskom vremenu u zimskom periodu i pri prelasku na ljetnje računanje vremena se ne prepodešavaju.

Način obračuna i naplate

Član 30

- (1) Usluga prenosa električne energije obračunava se proizvođačima električne energije koji su priključeni na prenosni sistem po cijenama iz člana 23 ove metodologije.
- (2) Usluga prenosa električne energije se obračunava ostalim korisnicima na osnovu cijena iz člana 25 stav 2 i člana 28 st. 1 i 2 ove metodologije.

Cijene za korišćenje prenosnog sistema

Član 31

- (1) Utvrđeni prihod operatora ostvaruje se primjenom sljedećih cijena:
 - 1) cijena za korišćenje prenosnog sistema za proizvođače koja se naplaćuje po aktivnoj električnoj energiji, (€/MWh)
 - 2) cijena za korišćenje prenosnog sistema za proizvođače koja se naplaćuje po maksimalno raspoloživoj aktivnoj snazi, (€/MW/mjesec)
 - 3) cijena za angažovanje prenosnog kapaciteta za ostale korisnike koja se naplaćuje po aktivnoj snazi, (€/MW/mjesec)
 - 4) cijena opravdanih gubitaka u prenosnom sistemu za ostale korisnike koja se naplaćuje po aktivnoj električnoj energiji, (€/MWh).
- (2) Cijene iz stava 1 ovog člana ne uključuju porez na dodatu vrijednost.

V. POSTUPAK UTVRĐIVANJA REGULATORNO DOZVOLJENOG PRIHODA I CIJENA

Sadržaj zahtjeva

Član 32

- (1) Postupak utvrđivanja prihoda i cijena pokreće se zahtjevom koji je operator dužan da podnese Agenciji u Zakonom propisanom roku.
- (2) Zahtjev iz stava 1 ovog člana dostavlja se na Obrascu P koji je objavljen na internet stranici Agencije.
- (3) Uz zahtjev iz stava 1 ovog člana operatora je dužan da dostavi sljedeću dokumentaciju:
 - 1) dokumentaciju za obračun elemenata iz člana 8 stav 10 ove metodologije,
 - 2) popunjenu tabelu sa obračunom regulatorne osnove sredstava iz člana 14 ove metodologije, zasnovanu na poslednjoj procjeni vrijednosti imovine operatora prihvaćenoj od strane Agencije,
 - 3) troškove poslovanja za tri godine koje prethode godini podnošenja zahtjeva,
 - 4) pokazatelje efikasnosti poslovanja za tri godine koje prethode godini podnošenja zahtjeva, kao i projekciju za sve godine regulatornog perioda,
 - 5) registar osnovnih sredstava, sa obračunom amortizacije za sve godine regulatornog perioda,
 - 6) obračun neto vrijednosti osnovnih sredstava za sve godine regulatornog perioda,

- 7) popis svih dugoročnih i kratkoročnih kredita sa podacima o valuti kredita, izvornoj vrijednosti kredita, vrijednosti kredita na kraju svake regulatorne godine, kamatnoj stopi i rasporedu otplate duga,
 - 8) detaljan obračun predloženog prihoda, u skladu sa ovom metodologijom,
 - 9) analizu raspoloživih opcija dodjele kapaciteta, koja sadrži obrazloženje mogućnosti realizacije usluga prekogranične dodjele kapaciteta, prednosti i nedostatke opcija i njihov uticaj ponuda na troškove poslovanja, prihod i cijene za korišćenje prenosnog sistema električne energije,
 - 10) studiju gubitaka u prenosnom sistemu urađenu u skladu sa Zakonom,
 - 11) podatke za obračune iz čl. 22 i 27 ove metodologije, i
 - 12) zaključni list za godinu koja prethodi godini podnošenja zahtjeva, sa otvorenim saldima (nezaključen).
- (4) Tabelu iz stava 3 tačka 2 ovog člana operatoru prenosnog sistema dostavlja Agencija najkasnije do 1. jula godine u kojoj se podnosi zahtjev.
 - (5) Operator je dužan da dostavi i druge podatke na zahtjev Agencije, sve do donošenja konačne odluke.

Način dostavljanja dokumentacije

Član 33

Dokumentacija iz člana 32 ove metodologije se dostavlja u pisanoj formi i u elektronskom obliku koji omogućava dalju obradu.

Razmatranje zahtjeva

Član 34

- (1) Agencija na internet stranici objavljuje zahtjev za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena, sa podnesenom dokumentacijom.
- (2) Mišljenja i primjedbe na zahtjev iz stava 1 ovog člana zainteresovana lica mogu dostaviti Agenciji u roku od osam dana od dana njegovog objavljivanja.
- (3) Ako zahtjev sadrži formalni nedostatak ili ako je nerazumljiv ili nepotpun, Agencija će najkasnije u roku do 14 dana od dana prijema zahtjeva zatražiti od podnosioca zahtjeva da nedostatke otkloni i obavještenje o tome objaviti na internet stranici.

- (4) Operator je dužan da nedostatke u zahtjevu otkloni u roku od 10 dana od dana prijema zahtjeva iz stava 3 ovog člana.

Objavljivanje izvještaja

Član 35

- (1) Izvještaj o analizi dokumentacije sa predlogom prihoda (u daljem tekstu: Izvještaj po zahtjevu) Agencija objavljuje na internet stranici.
- (2) Mišljenja i primjedbe na izvještaj iz stava 1 ovog člana, zainteresovana lica mogu dostaviti Agenciji u roku od sedam dana od dana njegovog objavljivanja.
- (3) Izvještaj po mišljenjima i primjedbama iz stava 2 ovog člana Agencija objavljuje na internet stranici.

Razmatranje izvještaja

Član 36

- (1) Poziv za sjednicu Odbora Agencije na kojoj se razmatraju izvještaji iz člana 35 st. 1 i 3 ove metodologije dostavlja se podnosiocu zahtjeva najkasnije osam dana prije dana održavanja sjednice.
- (2) Obavještenje o održavanju sjednice Odbora Agencije iz stava 1 ovog člana objavljuje se na internet stranici.

Donošenje odluke

Član 37

- (1) Odbor Agencije donosi odluku o utvrđivanju prihoda i cijena i dostavlja je podnosiocu zahtjeva i licenciranim snabdjevačima.
- (2) Odluka iz stava 1 ovog člana objavljuje se u "Službenom listu Crne Gore" i na internet stranici Agencije.

VI. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Regulatorni period

Član 38

- (1) Prvi regulatorni period, u skladu sa ovom metodologijom, počinje 1. januara 2023. godine i traje do 31. decembra 2025. godine.

- (2) Ako podaci o projektovanoj inflaciji u Crnoj Gori za godinu $t+n$ nijesu objavljeni od strane nadležne institucije do donošenja odluke o utvrđivanju prihoda i cijena, koriste se podaci o projektovanoj inflaciji za godinu $t+n-1$.

Početak primjene parametra α i faktora za kvalitet FK

Član 39

- (1) Parametar α iz člana 8 stav 10 ove metodologije primjenjivaće se od 1. januara 2026. godine.
- (2) Parametar FK iz člana 6 st. 3 i 4, člana 18 st. 2 i 3, člana 19 stav 1 tač. 1 i 2 i stav 2, člana 23 i člana 25 stav 2 ove metodologije primjenjivaće se od 1. januara 2029. godine.

Vrijednost parametra kvaliteta Q

Član 40

Vrijednost parametra kvaliteta Q iz člana 6 stav 4 ove metodologije za sve godine do 1. januara 2026. godine je jednaka nuli.

Način obračuna i utvrđivanja cijena za regulatorni period 2023-2025. godine

Član 41

- (1) Izuzetno od odredbi člana 25 st. 1 i 2 ove metodologije, u periodu od 1. januara 2023. godine do 31. decembra 2025. godine, alociranje troškova TAK_{t+n}^{KUP} i izračunavanje cijena za angažovani prenosni kapacitet koju plaćaju ostali korisnici Ck_{t+n} , vrši se po ugovorenoj snazi.
- (2) Izuzetno od odredbe člana 25 stav 3 ove metodologije, u periodu od 1. januara 2023. godine do 31. decembra 2025. godine, cijena za angažovanje prenosnog kapaciteta za ostale korisnike iz člana 25 stav 2, za ostale korisnike priključene na prenosni sistem, primjenjuju se na mjesečno izmjerene maksimalne snage.
- (3) Izmjerena maksimalna snaga ostalih korisnika koji posjeduju uređaje za kontinuirano mjerenje i registrovanje snage po petnaestominutnim periodima je najveće opterećenje koje se ostvari u trajanju od 15 minuta u toku mjesečnog obračunskog perioda, dok se kod korisnika koji posjeduju uređaje koji mjere i registruju samo najveću dostignutu snagu, uzima ta registrovana snaga.
- (4) U svrhu obračuna koristi se mjesečno izmjerena maksimalna snaga u višoj tarifi.
- (5) Izuzetno od odredbe stava 4 ovog člana, ako je proizvod maksimalne snage izmjerene u periodu niže dnevne tarife i faktora B iz stava 6 ovog člana veći od maksimalne snage

izmjerene u periodu više dnevne tarife, za svrhe obračuna koristiće se proizvod maksimalne snage izmjerene u periodu niže dnevne tarife i faktora B.

(6) Faktor B izračunava se primjenom sljedeće formule:

$$B = \frac{MK_{\min}}{MK_{\max}}$$

gdje je:

MK_{\min} - minimalna snaga petnaestominutnog opterećenja ostalih korisnika izmjerena u godini koja prethodi godini podnošenja zahtjeva, (MW)

MK_{\max} - maksimalna snaga petnaestominutnog opterećenja ostalih korisnika izmjerena u godini koja prethodi godini podnošenja zahtjeva, (MW).

- (7) Ako zbog kvara na postrojenjima kupaca prouzrokovanog višom silom ili kvara na postrojenjima isporučioaca, odnosno postupanja snabdjevača, dođe do ograničenja u isporuci električne energije u trajanju dužem od 24 časa neprekidno, kupcu koji ima odgovarajući mjerni uređaj, u tom obračunskom periodu vršno opterećenje će se u vremenu trajanja ograničenja posebno utvrditi.
- (8) Ako korisnik preuzima energiju na više mjesta izmjerena snaga se obračunava posebno za svako mjesto isporuke.
- (9) Izuzetno od odredbe stava 8 ovog člana, za svu isporučenu električnu energiju za potrebe električne vuče obračunava se istovremeno vršno opterećenje bez obzira na broj mjesta isporuke.

Prestanak važenja

Član 42

Danom stupanja na snagu ove metodologije prestaje da važi Metodologija za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 2/19, 50/19, 5/20).

Stupanje na snagu

Član 43

Ova metodologija stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

OBRAZLOŽENJE

I. PRAVNI OSNOV

Pravni osnov za donošenje Metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije sadržan je u članu 43 stav 1 tačka 1 alineja 1 Zakona o energetici ("Službeni list CG", br. 5/16, 51/17, 82/20 i 29/22), kojim je propisano da Agencija utvrđuje metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda operatora sistema i cijena, rokova i uslova za korišćenje prenosnih sistema električne energije.

II. RAZLOZI ZA DONOŠENJE METODOLOGIJE

Razlog za donošenje Metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije (u daljem tekstu: Metodologija) je potreba za:

- usklađivanjem sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o energetici ("Službeni list CG", br. 82/20),
- prilagođavanjem regulatorno-pravnog okvira promjenama u elektroenergetskom sistemu i okruženju u kome se poslovanje regulisanih kompanija odvija (nagli skokovi cijena na veleprodajnom tržištu električne energije i energetska kriza u evropskim zemljama, rast inflacije),
- unapređenjem regulatornog okvira u pogledu poboljšanja kvaliteta i realizacije planiranih investicija u roku.

III OBJAŠNJENJE OSNOVNIH PRAVNIH INSTITUTA

Metodologija ima šest (6) poglavlja i 43 člana.

I OPŠTE ODREDBE

Članom 1 utvrđen je predmet metodologije i subjekti na koje se metodologija primjenjuje.

Članom 2 utvrđeni su principi na kojima se zasniva metodologija.

Članom 3 utvrđen je način regulacije cijene, način ostvarivanja regulatorno dozvoljenog prihoda, način na koji se formira cijena po kojoj se plaća korišćenje prenosnog sistema i cijena po kojoj proizvođači električne energije u Crnoj Gori priključeni na prenosni sistem plaćaju operatoru korišćenje prenosnog sistema.

Članom 4 utvrđeni su izrazi koji se upotrebljavaju u metodologiji.

Članom 5 utvrđeno je kada se donosi odluka o trajanju regulatornog perioda.

II REGULATORNO DOZVOLJENI PRIHOD

Članom 6 utvrđeni su elementi regulatorno dozvoljenog prihoda, način utvrđivanja tih elemenata i regulatorno dozvoljenog prihoda koji se transponuje u tarife, kao i faktor za kvalitet.

Pravni osnov za uvođenje faktora za kvalitet sadržan je u članu 62 stav 1 tačka 4 Zakona o energetici („Službeni list Crne Gore“, br. 5/16, 51/17, 82/20 i 29/22), kojim je propisano da metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnih i distributivnih sistema električne energije naročito sadrže podsticaje za postizanje višeg nivoa kvaliteta. Uvođenjem ovog faktora, ostvareni nivo opštih indikatora kvaliteta u odnosu na postavljeni cilj u prethodnom periodu će imati uticaj na regulatorno dozvoljeni prihod operatora prenosnog sistema koji se transponuje u tarife, čime se uvodi regulatorni okvir koji će interes korisnika u pogledu povećanja kvaliteta usluge koju mu pruža operator učiniti i interesom operatora. Polazeći od činjenice da se statistički podaci o opštim parametrima kvaliteta prikupljaju četiri godine, performanse kvaliteta će biti praćene od 1. januara 2026. godine, a nivo kvaliteta koji operator postigne od navedenog datuma će se odraziti na regulatorno dozvoljeni prihod počev od 2029. godine.

Članom 7 utvrđeni su troškovi poslovanja za energetska djelatnost, način njihovog utvrđivanja, način na koji je operator dužan da troškove poslovanja evidentira i dokazuje, kazne i troškovi koji se ne uključuju u troškove poslovanja kod utvrđivanja prihoda, kao i podjela troškova poslovanja za potrebe utvrđivanja prihoda i radi stvaranja uslova za povećanje efikasnosti.

Članom 8 utvrđeni su troškovi poslovanja na koje se može uticati, način na koji se ovi troškovi utvrđuju za prvu godinu regulatornog perioda u slučaju kada je suma ukupnih troškova poslovanja na koje se može uticati u poslednjoj godini prethodnog regulatornog perioda i svim godinama regulatornog perioda u kojem se podnosi zahtjev za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, za koje postoje konačni podaci, ostvarena u manjem/većem iznosu od sume utvrđenih, način utvrđivanja ovih troškova za ostale godine regulatornog perioda i način izračunavanja troškova poslovanja na koje se može uticati koji se transponuju u cijene.

Ovim članom preciziran je način utvrđivanja parametra Z_s , koji odražava trajnu promjenu troškova poslovanja na koje operator može uticati nastalu usljed promjene zakona. Budući da troškovi na koje se može uticati ne podliježu vršenju korekcija, već su predmet podsticaja za poboljšanje efikasnosti, parametri Z_s i Z_j omogućavaju da se kroz utvrđivanje ove kategorije troškova uvaži uticaj promjena koje su nastale zbog razvoja sistema ili okolnosti koje su van kontrole operatora, na troškove operatora.

Osim navedenog, izmjena obuhvaćena ovim članom u odnosu na važeću metodologiju, odnosi se i na parametar alfa (α), čijom primjenom se obezbjeđuje ravnomjerna podjela rizika promjene energetske veličine (snage) između operatora i korisnika sistema. Promjena u odnosu na dosadašnju primjenu ovog parametra sastoji se u njegovoj primjeni isključivo na troškove poslovanja na koje se može uticati, kao i u samom načinu izračunavanja parametra. Naime, propisano je da se parametar α izračunava na osnovu odnosa porasta, odnosno smanjenja, snage ostalih korisnika prenosnog sistema u godinama tekućeg regulatornog perioda za koje postoje konačni podaci i prosječne snage u dvanaestogodišnjem periodu koji prethodi tekućem

regulatornom periodu. S obzirom da se troškovi poslovanja na koje se može uticati, na koje se primjenjuje navedeni parameter, ne koriguju, predviđeno je da se pri njegovom utvrđivanju koriste podaci o ostvarenim snagama. Ovim se obezbjeđuje ujednačenost kretanja vrijednosti parametra alfa za sve godine regulatornog perioda, i to na osnovu ostvarenih promjena u korišćenju sistema od strane korisnika, jednako raspoređujući rizik između operatora sistema i korisnika.

Članom 9 utvrđeni su troškovi poslovanja na koje se djelimično može uticati, način na koji se ovi troškovi izračunavaju i način izračunavanja cijene električne energije za pokrivanje opravdanih gubitaka za svaku godinu regulatornog perioda.

Članom 111 stav 4 i članom 115 stav 5 Zakona propisano je da električnu energiju za pokrivanje gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu operatori sistema kupuju na tržištu u transparentnom postupku, dok je članom 241c stav 4 Zakona propisano da će se, nakon uspostavljanja berzanskog tržišta električne energije, nabavke električne energije iz člana 111 stav 4 i člana 115 stav 5 ovog zakona, obavljati na tom tržištu.

Budući da funkcionalno i likvidno berzansko tržište električne energije još uvijek nije uspostavljeno u Crnoj Gori, članom 9 je propisano da se za potrebe utvrđivanja cijene električne energije za pokrivanje opravdanih gubitaka u sistemu koristi cjenovni signal sa likvidne berze u Budimpešti (HUDEX) i cjenovni signal sa crnogorskog veleprodajnog tržišta izražen kao prosječna ponderisana cijena koju je dominantni trgovac ostvario u godini koja prethodi godini podnošenja zahtjeva. Na ovaj način se uvažavaju cjenovni signali sa tržišta, a istovremeno se obezbjeđuje zaštita korisnika sistema od volatilnosti cijena koja može karakterisati početni period funkcionisanja berzanskog tržišta.

Usljed prethodno opisanog zakonskog okvira, operatori sistema su bili izloženi drastičnim fluktuacijama cijena na evropskim berzama, počev od 2020. godine, zbog zdravstvene krize prouzrokovane pandemijom COVID-2019, preko 2021. godine zbog energetske krize, a koja nije još uvijek okončana. Polazeći od navedenog, regulatorni okvir je izmijenjen na način da se, umjesto mjesečnog prosjeka godišnjih fjučersa za regulatorne godine pojedinačno, koristi tromjesečni prosjek za sve tri godine regulatornog perioda, čime se dobija jedna cijena električne energije za pokrivanje opravdanih gubitaka u sistemu za cio regulatorni period. Pravilima za korekcije cijena i naknada propisano je da se, pri vršenju korekcija troškova opravdanih gubitaka, uzima u obzir prosječna ponderisana cijena električne energije koju je dominantni trgovac sa crnogorskog tržišta ostvario u godini za koju se vrši korekcija i ostvarena cijena godišnjih fjučersa u godini za koju se vrši korekcija, čime je obezbijeđen podsticaj za operatore sistema da nabavljaju energiju po što povoljnijim cijenama.

Članom 10 utvrđeni su troškovi poslovanja na koje se ne može uticati i način na koji se ovi troškovi izračunavaju. Ovim članom je izvršeno usklađivanje sa članom 59 stav 6 Zakona, uključivanjem troškova ili djela troškova koji nastaju povezivanjem tržišta dan-unaprijed i unutar

dnevnih tržišta, a koje operator prenosnog sistema električne energije pokriva nominovanom operatoru tržišta električne energije, ako se u postupku utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda utvrdi da su isti razumni i proporcionalni. Takođe, troškovima na koje se ne može uticati su obuhvaćeni troškovi poreza na dobit pravnih lica, zbog izmjene u načinu izračunavanja stope povrata na kapital propisane članom 15 ove metodologije. Za potrebe utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda, trošak poreza na dobit se utvrđuje primjenom stope propisane zakonom kojim se uređuje porez na dobit pravnih lica i utvrđenog povrata na sredstva. S obzirom da ova kategorija troškova podliježe vršenju korekcija, i troškovi koji nastaju po osnovu poreza na dobit će se korigovati spram njihovog ostvarenja.

Članom 11 utvrđen je način na koji se troškovi poslovanja, amortizacija i povrat na sredstva, koji su zajednički za obavljanje energetske i neenergetske djelatnosti, alociraju na djelatnosti, kao i način na koji se vrši alokacija ako za neenergetsku djelatnost nije moguće izvršiti obračun navedenih troškova.

Članom 12 utvrđen je način utvrđivanja troška amortizacije. Izmjena u ovom članu u odnosu na važeće rješenje se odnosi na utvrđivanje troškova amortizacije za sredstva nabavljena iz donacija, čime se operator motiviše na aktivniju ulogu u obezbjeđivanju namjenskih donacija. Takođe je izvršena izmjena u dijelu primjene projektovane inflacije na utvrđenu amortizaciju, zbog izmjene u načinu utvrđivanja stope povrata na kapital iz člana 15 ove metodologije.

Članom 13 utvrđen je povrat na sredstva i način njegovog izračunavanja, kao i način na koji Agencija raspoređuje utvrđeni povrat na sredstva po godinama regulatornog perioda.

Članom 14 utvrđena je regulatorna osnova sredstava i način njenog izračunavanja. U ovom članu izvršeno je usklađivanje sa članom 8 stav 3 i članom 60 stav 2 Zakona, kao i sa članom 15 ove metodologije, kojim je izmijenjen način utvrđivanja stope povrata na kapital. Zbog promjene načina utvrđivanja stope povrata na kapital, projektovana inflacija se ne primjenjuje na vrijednost regulatorne osnove sredstava. Značajna izmjena u ovom članu odnosi se na regulatorni tretman investicija. Polazeći od člana 60 stav 5 tačka 3 Zakona, a uzimajući u obzir stepen realizacije investicija u prethodnom periodu, propisano je da u regulatornu osnovu sredstava ulaze samo odobrene planirane investicije koje se odnose na projekte od zajedničkog interesa za Zajednicu i projekte od uzajamnog interesa, čije je stavljanje u upotrebu planirano tokom regulatornog perioda. Pravilima za korekcije cijena i naknada propisano je da će se nakon realizacije investicija operatorima nadomjestiti povrat na sredstva i amortizacija. Na ovaj način je uspostavljen okvir koji motiviše operatore sistema da realizuju planirane investicije u roku.

Članom 15 utvrđena je stopa povrata na kapital i način njenog izračunavanja. Ovim članom izmijenjen je način utvrđivanja stope povrata na kapital. Umjesto realnog ponderisanog prosječnog troška kapitala (prije oporezivanja), primjenjuje se nominalni (poslije oporezivanja). Navedenom izmjenom izbjegnuto je uticaj inflacije na stopu povrata na kapital, na osnovu koje se utvrđuje dio prihoda po osnovu uloženog kapitala operatora. Na ovaj način je obezbijeđena

održivost poslovanja i siguran poslovni ambijent u dijelu zaštite od izloženosti rastu inflacije, dijelom uzrokovanog energetsom krizom, odnosno rastom cijena energije u Evropi. Osim navedenog, izmjenom je obuhvaćen i prelazak sa stope prije oporezivanja na stopu poslije oporezivanja, kako bi se omogućilo vršenje korekcija troškova koji nastaju po osnovu poreza na dobit pravnih lica. Na ovaj način korekcijama će se uvažiti i uvođenje progresivne stope poreza Zakonom o porezu na dobit pravnih lica ("Službeni list RCG", br. 65/01, 12/02, 80/04 i "Službeni list CG", br. 40/08, 86/09, 14/12, 61/13, 55/16 i 146/21).

Članom 16 utvrđeni su ostali prihodi od energetske djelatnosti i način njihovog utvrđivanja. Ovim članom izvršeno je usklađivanje sa članom 180 stav 4 Zakona.

III OBEZBJEĐENJE REGULATORNO DOZVOLJENOG PRIHODA

Članom 17 utvrđeno je šta obuhvata korišćenje prenosnog sistema i način na koji se obezbjeđuje regulatorno dozvoljeni prihod koji se transponuje u cijene.

Članom 18 utvrđeno je šta obuhvataju troškovi za korišćenje prenosnog kapaciteta, način njihovog izračunavanja i raspoređivanja.

Članom 19 utvrđen je način na koji se troškovi poslovanja, povrata na sredstva i troškovi amortizacije transponuju u tarife i način njihovog izračunavanja.

IV ALOKACIJA TROŠKOVA ZA KORIŠĆENJE PRENOSNOG SISTEMA

Članom 20 utvrđen je način izračunavanja troškova za korišćenje prenosnog kapaciteta koji se alociraju na proizvođače.

Članom 21 utvrđen je način izračunavanja dijela troškova poslovanja na koje se može uticati i na koje se ne može uticati koji se alociraju na proizvođače.

Članom 22 utvrđen je način izračunavanja dijela troškova amortizacije i povrata na sredstva koji se alociraju na proizvođače.

Članom 23 utvrđen je način izračunavanja cijene za korišćenje prenosnog sistema koju plaćaju proizvođači.

Članom 24 utvrđen je način izračunavanja troškova za angažovanje prenosnog kapaciteta koji se alociraju na ostale korisnike.

Članom 25 utvrđen je način izračunavanja cijene za angažovanje prenosnog kapaciteta za ostale korisnike.

Članom 26 utvrđeno je na koga se alociraju troškovi opravdanih gubitaka.

Članom 27 utvrđen je način izračunavanja dijela troškova opravdanih gubitaka u prenosnom sistemu za proizvođače i način njihove alokacije.

Članom 28 utvrđen je način izračunavanja cijene opravdanih gubitaka u prenosnom sistemu za ostale korisnike i način određivanja niže i više tarife za aktivnu energiju za pokrivanje opravdanih gubitaka.

Članom 29 utvrđene su tarife za aktivnu energiju, kao i vremenski periodi u kojim se primjenjuju pri zimskom /ljetnjem računanju vremena.

Članom 30 utvrđen je način obračuna i naplate usluge prenosa električne energije.

Članom 31 utvrđene su cijene čijom se primjenom ostvaruje utvrđeni prihod operatora.

V POSTUPAK UTVRĐIVANJA REGULATORNO DOZVOLJENOG PRIHODA I CIJENA

Članom 32 utvrđen je način pokretanja za utvrđivanja prihoda i cijena i dokumentacija koja se dostavlja uz zahtjev.

Članom 33 utvrđen je način dostavljanja dokumentacije.

Članom 34 utvrđeno je objavljivanje zahtjeva na internet stranici Agencije, način davanja mišljenja i primjedbi, kao i rokovi za zahtjevanje otklanjanja nedostataka u zahtjevu i rokovi za otklanjanje nedostataka.

Članom 35 utvrđeno je objavljivanje izvještaja o analizi dokumentacije, rok za davanje mišljenja i primjedbi na izvještaj, kao i objavljivanje izvještaja na internet stranici Agencije.

Članom 36 utvrđeno je dostavljanje poziva za sjednicu Odbora Agencije podnosiocu zahtjeva i objavljivanje obavještenja o održavanju sjednice na internet stranici Agencije.

Članom 37 utvrđeno je donošenje odluke i dostavljanje podnosiocu zahtjeva i licenciranim snabdjevačima, kao i način objavljivanja odluke.

VI PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članom 38 utvrđeno je kada počinje prvi regulatorni period, u skladu sa ovom metodologijom, rok za dostavljanje podataka o energetske veličinama za utvrđivanje prihoda i cijena koje je operator dužan da podnese, kao i koji podaci o projektovanoj inflaciji u Crnoj Gori se koriste ako ti podaci nijesu objavljeni od strane nadležne institucije do donošenja odluke o utvrđivanju prihoda i cijena.

Članom 39 utvrđuje se početak primjene parametra α i faktora za kvalitet FK.

Članom 40 utvrđena je vrijednost parametra kvaliteta Q do 1. januara 2026. godine.

Članom 41 utvrđen je način obračuna i utvrđivanja cijena za regulatorni period 2023-2025. godina.

Članom 42 utvrđuje se prestanak važenja Metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 2/19, 50/19, 5/20).

Članom 43 utvrđuje se kada metodologija stupa na snagu.